

Kontroller mot fremføring

Trondheim 7. september 1991

Statsminister Gro Harlem Brundtland

TORGMØTE - TRONDHEIM - 7.9.91

Den alt for høye arbeidsledigheten er den største utfordringen for landet og for Regjeringen. Trondheim og Sør-Trøndelag er blant de distrikter som er hardest rammet.

Med rette har arbeidsløsheten fått størst oppmerksomhet i denne valgkampen. Den store ledigheten blant unge voksne er spesielt bekymringsfull, og den understreker hvilke store negative virkninger det får at vi har et så svakt arbeidsmarked. I tillegg til de menneskelige kostnadene er høy arbeidsløshet også å sløse med ressurser, og erfaringene fra andre land viser oss også at det er vanskelig å få ledigheten ned igjen hvis den blir liggende for lenge på et høyt nivå. Derfor står landet vårt overfor sin største utfordring på lenge, og den kan bare møtes gjennom en samlende offensiv, hvor det settes inn en serie konkrete tiltak over bred front.

Økt aktivitet i offentlig sektor er et viktig element i kampen mot arbeidsløsheten. Men for å få ned den alt for store arbeidsledigheten på varig basis, må vi styrke grunnlaget for økt verdiskaping i den private sektoren. 3 av 4 arbeidsplasser er i privat sektor; og med de utfordringer - og muligheter - næringslivet står oppe i og vil møte i årene framover, er det nå helt avgjø-

rende at bedriftene klarer å fornye sine produkter og sine markedsposisjoner.

Men det finnes ingen raske og enkle løsninger. Dagens høye ledighet har mange og dype røtter, både i utviklingstrekk i vårt eget land og i det internasjonale samfunn. Mange, både offentlig og privat, investerte for mye og på feil tidspunkt - slik avisen "Dagens næringsliv" beskriver Trondheims dystre økonomiske utvikling i et stort oppslag fredag.

2. REGJERINGENS POLITIKK ER TUFTET PÅ TRE PILARER

Regjeringen har trukket opp en helhetlig politikk for å øke verdiskapingen og styrke sysselsettingen. Dette opplegget er tuftet på tre pilarer:

- * For det første vil vi styrke mulighetene for vekst i industrien og i annen privat virksomhet.
- * For det andre vil vi øke virksomheten i offentlig sektor for å gi arbeid til flere og løse viktige samfunnsoppgaver - som utdanning, vei- og jernbaneutbygging og innenfor omsorgssektorene.
- * Og for det tredje vil vi forsterke og fornye arbeidsmarkedstiltakene, og legge enda større vekt på opplæring og kompetanseutvikling i arbeidslivet.

Fra første stund i regjeringsposisjon la vi igjen opp til en mer offensiv og aktiv linje enn hva den avtroppende regjeringen hadde lagt for dagen. Gjennom endringer i statsbudsjettet for 1991 stimulerte vi innenlandsk etterspørsel med 4 milliarder kroner utover det som lå i budsjettforslaget. For ytterligere å styrke sysselsettingen i næringslivet, la vi i mai fram et tre-årsprogram med kritisk gjennomgang av og innsparing i overføringsordninger

for å finansiere utbygging av veier og jernbane og andre investerings- og sysselsettingstiltak.

La det også være klart; disse tiltakene har bidratt til å gi lavere ledighet og høyere sysselsetting enn hva landet ellers ville hatt. Det er større aktivitet i stat, kommuner og i privat bygge- og anleggsvirksomhet enn vi ville hatt uten de økte bevilgningene og de økte statsbankrammene.

Her vil jeg minne om at det pga Regjeringens sterke satsing er bevilget 17,9 mill. til ombygging og vedlikehold av statens bygninger her i Sør-Trøndelag og det er gitt 9 mill. til nybygg ved NTH og Universitetet i Trondheim.

Men til tross for økt aktivitet på flere felt må vi dessverre konstatere at de samlede virkninger for norsk økonomi er blitt mye mindre enn vi hadde ønsket og håpet på. Alle som laget prognoser i fjor høst, undervurderte virkningene av det som skjedde internasjonalt - f.eks. i forbindelse med Gulf-krigen - og av problemene i bolig- og eiendomsmarkedet her hjemme.

Nye beregninger viser også at folk er avventende til nye store utlegg for tiden, og at dette har gitt et bortfall av privat etterspørsel på omlag 10 milliarder kroner. Mindre privat forbruk og lavere investeringer er en hovedårsak til nedgangen i sysselsettingen i varehandelen og bygg og anlegg. Men nettopp den sterke svikten i privat sektor viser behovet for økt offentlig aktivitet. De skadevirkninger i form av økende skatter, prisstigning og økende renter som det ble advart så sterkt mot fra Høyre og Framskrittspartiet hold, har vi ikke sett noe til. Vi har stimulert offentlig aktivitet uten å skade privat virksomhet - den økte etterspørselen fra offentlig sektor har snarere gitt positive ringvirkninger for vårt private næringsliv.

Blant de forslag som har vært opp for å få bukt med arbeidsledigheten er ytterligere differensiering og reduksjon av arbeidsgiveravgiften. Da skal vi

være klar over at virkningene av å fjerne denne avgiften ikke er klare. Det kan like gjerne tenkes at lønnene øker for de som er i jobb som at flere blir tilsatt. Dessuten er arbeidsgiveravgiften en viktig inntektskilde som bidrar til å sikre folketrygden og velferd og fellesgoder på mange av de sektorer vi ellers prioriterer .

Flere har også rettet søkelyset mot overtidsbruken i arbeidslivet. Dette ser jeg som et klart problem i de tilfeller hvor det hindrer tilsetting av nye arbeidstakere. Dette er noe partene i arbeidslivet må ta alvorlig og selv finne en løsning på. Regjeringen har begrensede muligheter til å påvirke dette, så lenge bruken er innenfor lovverket.

3. STÅSTED HØSTEN 1991

Selv om arbeidsledigheten legger klare skygger over det politiske og økonomiske landskapet, er det også viktig å merke seg at vi har flere positive trekk i bildet som norsk næringsliv kan trekke veksler på i tiden som kommer. Til tross for at etterspørsel, produksjon og sysselsetting har vært svak så langt, kan vi stå overfor et mer markert omslag i positiv retning i 1992/93. Mange forhold kan trekke i denne retningen. Det dreier seg om - og nå baserer jeg meg på observatører i Norge og utenlands:

- Prisstigningen i år blir på rekordlave 3 1/2 prosent og utsiktene er gode for året som kommer. Dette bidrar til økt kjøpekraft for store grupper.
- Vi har et overskudd i utenriksøkonomien som bidrer til å stabilisere valutaforholdene så lenge oljeprisen er på dagens nivå.
- Renten har falt markert.

- Husholdningenes disponible realinntekter øker nå betydelig.
- Det tar tid før de stimulansetiltak som ble vedtatt i budsjettet for 1991 og i Revidert nasjonalbudsjett begynner å virke. Mye er gjort for å få tiltakene til å virke raskt, men det er realistisk å anta at vi ennå ikke har sett virkningene av tiltakene, med unntak av det jeg vil kalle de rene arbeidsmarkedstiltakene.
- Kommunene har styrket sin økonomi. En kan nå vente at utgiftene til kjøp av varer og tjenester vil vokse like sterkt som inntektene.
- Det planlegges økte investeringer i petroleumssektoren og i industrien.
- Norsk verkstedindustri vinner kontrakter i utenlandske markeder, nå senest dokumentert gjennom de mange norske bedriftene - også små og mellomstore - som har fått kontrakter i forbindelse med Draugen-utbyggingen.

Vi kan også konstatere at samarbeidet mellom myndighetene og partene i arbeidslivet har gitt positive resultater. Myndighetene har lagt til rette for, og oppfordret til, moderate inntektsoppgjør. Som ledd i denne politikken tok fagvegelsen et ansvar det står respekt av i årene fra 1988 til 1990. Men de fagorganiserte har ikke tapt noe på det, fordi prisstigningen er blitt så lav at kjøpekraften stort sett har utviklet seg bedre enn man hadde ventet. Her hører det jo også med i bildet at rentene har gått ned.

Parolen "Kjøp norsk" har blitt tatt opp igjen i denne valgkampen. Den er jeg selvsagt enig i. Men da vil jeg også raskt legge til, at det er enda viktigere å "selge norsk"; at vi har varer og tjenester som ikke bare nordmenn finner det rimelig og riktig å kjøpe - men som også utlendingene vil kjøpe.

Jeg vil også si, når vi betrakter denne situasjonen under ett, at norske bedrifter står overfor en rekke muligheter i årene som kommer. Det er viktig at bedriftene klarer å benytte seg av disse, og at vi alle deltar i en felles innsats for å snu defensive holdninger og passivitet til offensiv innstilling og handling.

Som ledd i har Regjeringen nå lagt opp til en samlende offensiv, med en rekke konkrete tiltak for å styrke sysselsettingen. Så når mange spør oss politikere om hva vi har tenkt å gjøre med den altfor store arbeidsløsheten, vil jeg for Regjeringens del peke på disse tiltakene som nå settes inn med full styrke:

* For å stimulere den private etterspørselen, blir det en samlet lettelse i skatter og avgifter neste år på omlag 3 1/2 milliard kroner - mot tidligere planlagt knapt 2 1/2 milliard kroner.

* Regjeringen har nå vedtatt at de innestående SMS-midlene skal kunne frigjøres allerede fra og med 16. september i år, og ikke fra årsskiftet som tidligere planlagt. Dette vil kunne sette betydelige midler i omløp og bidra til at hjulene kommer raskere i gang.

* Regjeringen er innstilt på å gjøre det som er nødvendig for å sikre et funksjonsdyktig norsk bank og kredittvesen. Statens Banksikringsfond viser nå sin nødvendighet. Men la det også være klart: Når staten låner penger til bankene gjennom Statens Banksikringsfond, er det for å hjelpe innskyttere og bedrifter - ikke bankenes ledelse og eiere! Lånene forutsettes å bli tilbakebetalt, og bankene stilles overfor strenge krav. Behovet for bedre innsyn og opprydding er også bakgrunn for det utvalget Regjeringen nå skal oppnevne for å se nærmere på hvordan bankene kunne havne i det uføret de nå

befinner seg i.

* Statsbankenes rammer vil bli ført videre på et høyt nivå, og det vil bli reist forslag om å etablere en sterk statlig Postbank, basert på Postsparebanken og Postgiroen. Allerede i statsråd denne uken vil rammene for Postsparebanken bli økt med 750 millioner, hvorav 200 millioner vil være øremerkede midler for byggelån til Husbankboliger.

* Regjeringen vil la Folketrygdfondet bruke 6 milliarder av sine midler for å tilføre risikokapital til norske bedrifter.

* I høst vil vi foreslå en vidtgående samordning av statlige virkemidler, for å styrke effekten både i nærings- og distriktpolitikken. Den nye banken eller fondet vil få større rammer for sin virksomhet enn summen av de spredte institusjonene som vi har i dag - Distriktenes Utbyggingsfond, Industriefondet, Industribanken og Småbedriftsfondet. Den vil få nødvendige muligheter til å ta risiko for å være med på nyskaping og nyetableringer.

* Den nye banken skal videreføre tilskudd, risikolån og garantier i distriktene med større styrke enn i dag. Det vil dessuten være en fordel å få bedre kopling mellom den næringspolitikken fylkeskommunene står for og de ordninger på statlig side som er rettet inn mot forskning og utvikling.

* De små og mellomstore bedriftene spiller en nøkkelrolle i utviklingen av norsk næringsliv. Regjeringen vil derfor legge fram et omfattende program for å hjelpe nyetablerere. Vi vil utvide ordningen med etableringsstipend, og sørge for opplæringstilbud, fadderordninger og andre tjenester for de som vil starte egen bedrift.

* Regjeringen vil utvide ENØK-tiltakene betydelig allerede i 1992, og samtidig øke bevilgningene til opprustning og utvidelse av eldre kraftverk.

ENØK-tiltak vil for en stor del og ut fra bestemte kriterier bli fritatt for investeringsavgift, og tilskuddsordningene gjennom statsbankene vil bli utvidet.

* I samsvar med det annonserte treårsprogrammet i Revidert Nasjonalbudsjett sattes det nå sterkt på utbygging og modernisering av veinettet og jernbanen - i 1992 vil disse statlige investeringene øke med minst 20 prosent. Også bygging og vedlikehold av statlige bygg, som f.eks. universiteter og høyskoler vil gi positive ringvirkninger i tiden framover.

* Også investeringene på sokkelen vil gi økt aktivitet, nå først med Draugen og etterhvert som følge av vedtaket om å bygge ut Heidrun. Heidrun-feltet vil gi 2000 årsverk pr. år i utbyggingsfasen fra 1991 til 95 - og ca. 800 permanente arbeidsplasser når feltet kommer i drift. Når det gjelder spørsmålet om ilandføring og metanolprosjektet, arbeides det nå hardt i Regjeringen med å sy sammen en løsning som kan tilfredsstillende både industrielle, miljømessige og samfunnsøkonomiske krav.

* Regjeringen har lagt opp til en vesentlig utvidelse av utdanningstilbudet ved å finansiere 4000 flere plasser i videregående skole og over 10 000 nye plasser i høyere utdanning. Her har vi tatt et krafttak både for å sikre kompetanseoppbygging og for å hindre økt ungdomsarbeidsledighet.

* Regjeringen vil styrke og modernisere arbeidsmarkedsetaten, og bedre samarbeidet med kommunene. Det vil bli lagt opp til en tettere kontakt med den enkelte arbeidsledige, og samarbeidet med næringsliv og med utdanningsinstitusjonene vil bli styrket.

* Lærlingeordningen vil bli styrket og utvidet, og supplert med andre typer praksis- og opplæringsplasser - slik at unge mennesker lettere kommer inn i arbeidslivet.

* Regjeringen vil arbeide videre med modellen om utdanningsvikariater.

Dette er en modell vi tror har fremtiden for seg, fordi den gir mulighet til å kvalifisere nåværende arbeidstakere, samtidig som nye arbeidstakere får adgang til å skaffe seg konkret arbeidserfaring. Regjeringen går inn for en prøveordning der Sør-Trøndelag er et av de tre fylkene som er valgt ut for å delta.

*Regjeringen vil trappe opp kampen mot uregelmessige forhold i arbeidslivet. Innsatsen vil særlig rettes inn mot svart arbeid og kontraktørvirksomhet i byggebransjen. De som ikke betaler skatter og avgifter slik de burde, er med på å undergrave det offentlige inntektsmuligheter samtidig som de skyver byrdene over på andre og svekker grunnlaget for de bedriftene som opptrer i følge lover og regler.

* Med unntak for Høyre og Fremskrittspartiet har Stortinget sluttet seg til opplegget for minst 1 1/2 prosent vekst i kommunesektoren i 1992.

Samlet sett er det et svært omfattende handlingsprogram som Regjeringen nå følger for å øke aktiviteten i norsk økonomi. Både den private sektor og kommunene vil få viktige vekstimpulser gjennom de tiltak som nå settes inn.

Arbeiderpartiet har ikke valgt å legge seg på Høyres og Fremskrittspartiets linje, med løfter om store skattelettelser - uten å påvise dekning. Men vi har heller ikke funnet det mulig å øke de offentlige utgiftene med kjempebeløp, slik andre partier har lansert som en mulig vei å gå. Vi er nødt til å balansere mellom kortsiktige og langsiktige hensyn.

I dagene etter valget vil Regjeringen være fullt opptatt med slutføringen av

forslaget til statsbudsjett for 1992. Hovedlinjene vil følge det opplegget jeg her har redegjort for. Mange av forslagene vil være basert på råd både fra partilag og fagforeninger rundt i landet. La det imidlertid ikke herske tvil om at ansvaret ligger hos Regjeringen; Arbeiderpartiet tar ansvar - der andre har sluppet taket - for å skape nasjonale og internasjonale rammevilkår som gjør at vårt næringsliv, våre kommuner, næringsregioner og fylker kan skape økt vekst og sysselsetting.

Vi står overfor vanskelige oppgaver i årene som kommer. I tider hvor arbeidsløsheten er så stor som nå, er det også lett å forstå at det kan utvikles defensive holdninger til problemene. Derfor bør vi antakelig anstrenge oss litt for også å spore opp positive trekk og muligheter.

Hva vi får øye på, er også et spørsmål om hvor vi retter blikket, og om hva vi venter å finne! Skal vi klare utfordringene, må vi også bli flinkere til sammen å se etter muligheter; til sammen å ønske oss muligheter, og til i fellesskap å utnytte muligheter.

Dette er i kortversjon hva som kan stå som motto for den offensiven Regjeringen nå setter inn - og som den både håper og venter å få bred oppslutning om i tiden som kommer.

Da Arbeiderpartiet la frem sitt program for denne stortingsperioden, var det under parolen "Krav til innsats for felles framtid!". Vi fikk ikke flertall i 1989. Men hva skjedde? Knappt ett år etterpå måtte vi igjen overta regjeringsansvaret. Arbeiderpartiet måtte inn for å rydde opp, der andre hadde vært innom og rotet til. I valget på mandag kan du gjøre tre ting samtidig; du kan gi en stemme til Arbeiderpartiet i kommunen din og i fylkeskommune - og du kan slutte opp om den samlende politikken som Regjeringen har lagt for å møte de store utfordringene landet nå står overfor.

Godt valg!